

Установче спільне зібрання 27 листопада обрало президентом УАН Володимира Вернадського, а секретарем – Агатангела Кримського.

Першими академіками були призначені (засновники)

1. Дмитро Іванович Багалій, історик
2. О. Левицький, історик
3. М. Туган-Барановський економіст
4. В. Косинський, економіст
5. А. Кримський сходознавець
6. М. Петров, сходознавець
7. С. Смаль-Стоцький, . лінгвіст
8. В. Вернадський, геолог
9. П. Тутковський, геолог
- 10 М. Кащенко, біолог
11. Ф.Тарановський, правознавець
12. С. Тимошенко. фахівець з теоретичної механіки

Дмитро Іванович Багалій

Закоханий в рідний край, **Дмитро Іванович Багалій** все свідоме життя присвятив вивчанню історії, археології, соціально-економічного і культурного розвитку Слобожанщини, історії міста Харкова і Харківського університету, творчості Г.С.Сковороди.

Багалій, історик за фахом, був активним діячем різних культурно-освітніх установ міста Харкова: історико-філологічного товариства, товариства грамотності, громадської бібліотеки; займав посади виборного ректора Харківського університету (1906-1910) та міського голови (?) *(буде уточнюватися, прим. автора сайту)*.

На початку ХХ сторіччя він став одним із провідних українських істориків, засновником і авторитетним керівником школи дослідників Слобідської та Лівобережної України в Харкові.

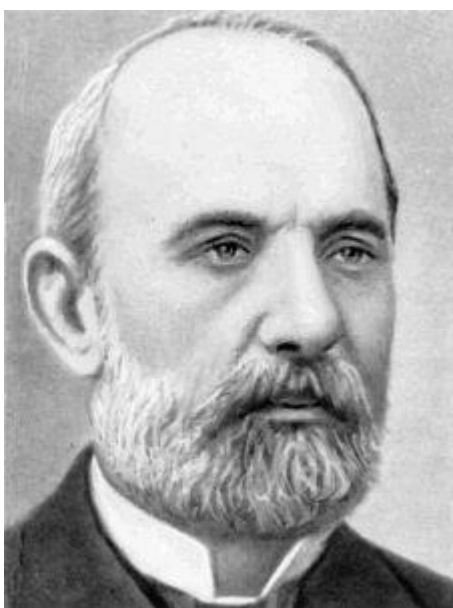
В Державній Раді 1906 та 1912-1914 рр. він був чи не єдиним виборним представником від провінційних російських університетів.

Наукова спадщина вченого включає десь 350 публікацій: підручників, монографій, археологічних видань, статей із історії України і Росії. До речі, йому належить фундаментальна праця "История города Харькова за 250 лет его существования", яка була написана в співавторстві з Д.П.Міллером російською мовою до ювілею міста у 1904 році. Та найвизначнішою працею вченого є "Історія Слобідської України"(1918). Твір включає до себе важливі огляди історичної географії й етнографії краю, його соціально-економічного й політичного розвитку, історію духовної і матеріальної культури, побуту населення. Написана простою, зрозумілою мовою, ця книга стала підручником позашкільної освіти й самоосвіти. Насичена багатим фольклорно-етнографічним, ілюстративним матеріалом, вона для багатьох стала також першим посібником з української мови.

Саме завдяки діяльності Д.І.Багалія під тиском громадськості восени 1917 року міська дума в Харкові приймає рішення про відкриття в місті кількох українських гімназій. При місцевому комерційному інституті відкрилися

постійно діючі курси з української мови для вчителів. Окремі дисципліни викладали Д.І.Багалій, Г.М.Хоткевич, М.Ф.Сумцов, В.О.Барвінський.

Д.І.Багалій брав активну участь в виданні масової літератури з різних галузей знань українською і російською мовами: редагував серію книжок культурно-історичної бібліотеки. Саме в цій серії першою з книжок була "Історія Слобідської України". Автор переслідував виразну просвітянську мету: вчений прагнув показати історичні корені і традиції цього краю - одного з найбільш русифікованих, в силу цілої низки історичних обставин, регіонів України. Отож, перш за все необхідно читати "Історію Слобідської України" харків'янам, щоб краще знати своє коріння. А втім цей твір, здається, був би цікавим і для інших жителів України й всього світу.

Левицкий Орест Иванович — (13/25.12.1848, с. Маячка Кобеляцького повіту (тепер Ново-Санжарського району — 9.05.1922, Київ) — історик, правознавець, археограф, архівіст, етнограф, белетрист, дійсний член Української Академії наук (1918 р.) і її **другий президент (1919—1922 рр.)**.

Народився в сім'ї диякона Михайлівської церкви. Належав до старого священницького роду Носів-Левицьких. Початкову освіту одержав удома. В 1859—1869 рр. вчився в Полтавському духовному училищі та Полтавській духовній семінарії. Як кращий учень був рекомендований на навчання до духовної академії, але несподівано для всіх вступив до Київського університету, де студював на юридичному, а згодом на історико-філологічному факультеті. Закінчивши у 1874 р. навчання, влаштувався на вчительську роботу, одночасно працював діловодом в Київській комісії для перегляду давніх актів, в 1874—1921 рр. її секретар. Досліджував і публікував архівні матеріали до історії України XVI—XVIII ст., зокрема, народного побуту, звичаєвого права, церковно-релігійних рухів. Автор численних історичних праць, серед них написані на полтавському матеріалі:

«Очерки внутренней жизни Малороссии во второй половине XVII ст.» (1875 р.), «Очерки народной жизни в Малороссии XVII ст.» (1901 р.).

*Отбросьте учение об абсолютной ценности
человеческой личности – и все демократические
требования нашего времени окажутся
пустым разглагольствованием.*

М. Туган-Барановський

Михайло Іванович Туган-Барановський (1865—1919) — учений зі світовим ім'ям, який зробив величезний внесок у розвиток багатьох теоретичних проблем економіки. Самий тільки перелік його праць і тих питань, які він вивчав і дослідження котрих здобуло йому світове визнання, зайняв би багато сторінок. Він народився в заможній дворянській сім'ї в

Харківській губернії. Закінчив 1889 р. фізико-математичний і екстерном — юридичний факультети Харківського університету. Під впливом прогресивної професури університету (К. Гаттенбергер, Г. Цехановецький) М. Туган-Барановський сприймає ідеї класичної школи, захоплюється марксизмом. М. Туган-Барановський став першовідкривачем сучасної інвестиційної теорії циклів. Ще 1894 р. він опублікував працю «Промийлові кризи в сучасній Англії, їх причини і вплив на народне життя яку захистив як магістерську дисертацію у Московському університеті. Це дослідження (доповнене й перероблене) було згодом видані майже всіма європейськими і навіть японською мовами. Туган-Барановський критично проаналізував сучасні йому теорії ринку та криз і високо оцінив теоретичні засади «теорії реалізації» Сея, яка стверджувала, що пропозиція породжує попит.

Він підкреслював правильність думки Рікардо і Сея про те, «що межа виробництва визначається продуктивними силами людства і аж ніяк не розмірами його споживання». Великого значення у проблемі відтворення він надавав виробничому споживанню. Він писав, що «попит на товари створюється самим виробництвом і жодних зовнішніх меж для розширеного відтворення, крім браку продуктивних сил, не існує». Глибоко обізнаний із різними західноєвропейськими економічними школами, М. Туган-Барановський, однак, не став прямим послідовником будь-якої з них. Критичний аналіз політекономічних шкіл, і передовсім німецької історичної та австрійської, а також марксистської теорії дав йому змогу розробити власну економічну концепцію в дусі прогресивного розвитку світової економічної думки.

Основні видання праць М. Туган-Барановського

Избранные сочинения : в 2 т. / М. И. Туган-Барановский ; науч. ред. и вступ. ст. Л. И. Дмитриченко ; Донец. гос. ун-т экономики и торговли им. М. Туган-Барановского. — Донецк, 2004. — Т. 1–2. — ISBN 966-7634-72-8.

Избранное / М. И. Туган-Барановский ; [редкол.: Л. И. Абалкин (отв. ред.) и др. ; биогр. очерк Д. М. Туган-Барановского: с. 6–64] ; Рос. акад. наук, Ин-т экономики. —

М. : Наука, 1997. – 734, [1] с., [1] л. портр. ил. – (Памятники экономической мысли). – ISBN 5-02-012264-5.

Периодические промышленные кризисы : история англ. кризисов, общая теория кризисов : избранное / М. И. Туган-Барановский ; [редкол.: Л. И. Абалкин (отв. ред.) и др.] ; Рос. акад. наук, Ин-т экономики. – М. : Наука : Росспэн, 1997. – 573, [1] с., [1] л. портр. ил. – (Памятники экономической мысли). – Указ. имен: с. 569–572. – ISBN 5-02-012263-7.

К лучшему будущему / М. И. Туган-Барановский ; [сост., подгот. текста, вступ. ст. и примеч. Сорвина К. В. ; редкол.: Воронин А. А. и др.]. – М. : РОССПЭН, 1996. – 524 с., 1 л. портр. – (Научная философия). – ISBN 5-86004-042-3.

Кооперативний ідеал / М. Туган-Барановський ; Все-укр. кооп. вид. союз. – Київ : [Друк. акціонер. т-ва «Юж. копейка»], 1918. – 16 с.

Общественно-экономические идеалы нашего времени / М. И. Туган-Барановский. – СПб. : Изд-во «Вестника знания» (В. В. Битнера), 1913. – 143 с. : портр.

Основи політичної економії / М. І. Туган-Барановський ; наук. ред. і вступ. ст. С. М. Злупка ; [пер. з рос. С. М. Злупка, Я. Злупко] ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2003. – 627 с. – ISBN 966-613-246-X.

Паперові гроші та метал / М. І. Туган-Барановський ; [пер. з рос. та наук. ред. М. І. Савлука] ; Київ. нац. екон. ун-т. – Київ, 2004. – 198 с. : табл., портр.

Политический лидер, партия и общество : сб. ст. / М. И. Туган-Барановский ; [редкол.: Д. М. Туган-Барановский и др.]. – Саратов : Волгоград. ун-т, 1992. – 182 с. – ISBN 5-2292-01241-5.

Політична економія : курс популярний / М. І. Туган-Барановський. – Київ : Наук. думка, 1994. – 262 с. : портр. – ISBN 5-12-003935-9.

Промышленные кризисы : очерк из социал. истории Англии / М. И. Туган-Барановский ; [отв. науч. ред. Т. И. Де-

ревянкин] ; НАН України, Об'єд. ін-т економіки. – Київ :
Наук. думка, 2004. – 367 с. : ил., табл., портр. – (Класика
отечественной экономической мысли). – ISBN 966-00-0311-0.

Соціалізм як позитивне вчення / М. І. Туган-Барановський. – 2-е изд., стер. – М. : УРСС, 2003. –
133 с. – ISBN 5-354-00331-8.

Соціальні основи кооперації / М. І. Туган-Барановський ; редкол.: Л. А. Булочникова [и др.] ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М. : Экономика, 1989. – 495 с. : портр. – (Экономическое наследие).

Теоретичні основи марксизма / М. І. Туган-Барановський. – 3-е изд., стер. – М. : УРСС, 2003. – 218 с. – ISBN
5-354-00330-X.

У истоках бонапартизма : происхождение режима Наполеона I / М. І. Туган-Барановський ; под ред. Ж. У. Ибрашева. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1986. – 199 с.

Про М. Туган –Барановського

Михайло Іванович Туган-Барановський: особистість, творча спадщина і сучасність / [Шубін О. О., Чумаченко М. Г., Туган-Барановський Д. М. та ін.] ; під заг. ред. Шубіна О. О., Садекова А. А. ; Донец. держ. ун-т економіки і торгівлі ім. Туган-Барановського. – Донецьк : Каштан, 2007. – 355 с. : ил., табл., портр.

«**М. І. Туган-Барановський** та державність України» : матеріали міжнар. наук.-теорет. конф., 19–20 берез. 2004 р. / [редкол.: Шубін О. О. та ін.]. – Донецьк, 2004. – 272 с.

Шевчук В. Визначний подвижник національної та світової соціально-економічної думки : 140 роковини Михайла Туган-Барановського (1865–1919) / В. Шевчук // Економіст. – 2005. – № 1. – С. 38–39. – (Постаті в економіці).

Горкіна Л. П. М. І. Туган-Барановський в економічній теорії та історії / Л. П. Горкіна / [відп. ред. І. І. Лукінов] ; НАН України, Ін-т економіки. – Київ, 2001. – 267 с. – ISBN 966-02-1924-5.

Крижанівська Т. Туган-Барановський Михайло Іва-

нович (1865–1919), економіст, педагог, публіцист, громадський діяч / Т. Крижанівська // Видатні постаті України : біогр. довід. / Г. В. Щокін, М. Ф. Головатий, В. А. Гайченко [та ін.]. – Київ, 2004. – С. 757–761.

Злупко С. Інституційно-інвестиційна теорія Михайла Туган-Барановського та її вплив на світову інвестологію / С. Злупко // Фінанси України. – 2004. – № 4. – С. 3–16.

Злупко С. Наукові новаторства Михайла Туган-Барановського і моделювання української економічної перспективи / С. Злупко // Україна в ХХІ столітті: концепції та моделі економічного розвитку. – Львів, 2000. – Ч. 1. – С. 103–108.

Злупко С. М. Фундатор теорії економічної кон'юнктури / С. М. Злупко // Аксиоми для нащадків: українські імена у світовій науці : зб. нарисів / О. Г. Влох, Р. П. Гайда, Р. М. Пляцко ; упоряд. і передм. О. К. Романчука. – Львів, 1992. – С. 437–464.

Шубін О. О. Вчення М. І. Туган-Барановського як підґрунтя інноваційного розвитку економіки України / О. О. Шубін // Торгівля і ринок України. – 2004. – Вип. 17, т. 1. – С. 3–8.

Томашик Л. «Формула» цінності М. Туган-Барановського / Л. Томашик // Механізми реалізації стратегії розвитку національної економіки. – Тернопіль, 2011. – С. 329–333.

Носач И. В. Теория циклов и кризисов в трудах М. И. Туган-Барановского / И. В. Носач // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2002. – № 564. – С. 157–162.

Нескородев С. Н. «Средние» циклы М. И. Туган-Барановского в эконо-мике Украины / С. Н. Нескородев // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2006. – № 754. – С. 178–183.

Кудласевич О. М. Вплив наукових розробок М. І. Туган-Барановського на становлення теорії підприємництва Й. А. Шумпетера // Формування ринкової економіки. – Київ, 2006. – Вип. 15. – С. 45–55.

Фесечко В. В. Економічна теорія кооперативного руху

М. І. Туган-Барановського і сучасність / В. В. Фесечко // Торгівля і ринок України. – 2004. – Вип. 17, т. 1. – С. 14–22.

Синюченко М. І. Кон'юктурна теорія грошей М. І. Туган-Барановського / М. І. Синюченко // Фінанси України. – 2000. – № 9. – С. 19–24.

Савич В. Роль М. І. Туган-Барановського у формуванні українських фінансових установ за Центральної Ради / В. Савич // Українська Центральна Рада: поступ націєтворення та державобудівництва : [збірник] / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Центр українознавства ; [за заг. ред. В. І. Сергійчука]. – Київ, 2002. – С. 220–224.

Хорольський О. І. Економічні погляди Михайла Івановича Туган-Барановського на шляхи еволюції сільського господарства / О. І. Хорольський // Інтелігенція і влада. – Одеса, 2002. – Вип. 1, ч. 2. – С. 254–258.

Задорожний Г. В. Идеи М. И. Туган-Барановского и социальная экономия / Г. В. Задорожний // Торгівля і ринок України. – 2004. – Вип. 17, т. 1. – С. 8–14.

Винницкая С. Г. Актуальность взглядов М. И. Туган-Барановского в проблемах современного экономического сотрудничества государств постсоветского пространства / С. Г. Винницкая // Переяславская рада: ее историческое значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации. – Харьков, 2010. – С. 168–170.

М. І. Туган-Барановський та Г. С. Сковорода: науково-пізнавальна проща до місць життя видатних українців : матеріали мобіл. семінару Київ – Чорнухи – Лохвиця / Нац. ун-т «Києво-Могилян. акад.», ф-т екон. наук ; [упоряд. Ю. М. Бажал]. – Київ : Пульсари, 2007. – 57 с. : іл.

Туган-Барановський Михайло Іванович (8.І.1865 – 21.І.1919) // Український Радянський Енциклопедичний Словник : у 3 т. / редкол.: Ф. С. Бабичев (голов. ред.) [та ін.]. – 2-ге вид. – Київ, 1987. – С. 431.

Туган-Барановський Михайло Іванович (21.І.1865 – 22.І.1919 за ін. дан., 20.І.1865 – 21.І.1919) // Довідник з історії України / за заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доопр. і допов. – Київ, 2001. – С. 884–885.

Туган-Барановський Михайло (20.I.1865 – 21.I.1919) // Енциклопедія українознавства : словник. частина / Наук. т-во ім. Т. Шевченка ; голов. ред. В. Кубійович. – Париж ; Нью-Йорк, 1980. – Т. 9. – С. 3275–3277.

***

Михайло Іванович-Барановський : біобібліогр. покажч. / Г. Пасинкова ; авт. біогр. довідки Л. Алейникова ; наук. ред. і авт. передм. Т. Ткаченко. – 2-е вид., допов. і перероб. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2004. – 73 с.

Електронні ресурси

Злупко С. Економіст світової слави [Електронний ресурс] : до 140-річчя від дня народж. М. І. Туган-Барановського (Урядовий кур'єр 22.01.05 № 12) / Степан Злупко. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://www.svit.in.ua/ref/r_tugan.htm (дата звернення: 29.07.2014). – Назва з екрана.

КОСИНСЬКИЙ Володимир Андрійович

Косинський Володимир Андрійович народився 13 серпня 1864 року в с. Дорошівка Глухівського повіту Чернігівської губернії, нині село Ямпільського району Сумської області (за іншими даними, на хуторі Янков того ж повіту) в заможній дворянській родині. Середню освіту здобув у Новгород-Сіверській гімназії, яку закінчив 1883. У 1887 закінчив фізико-математичний факультет Московський університет, водночас склав екстерном іспити за повний курс юридичних наук.

Працював учителем математики в гімназіях. 1892—94 — професорський стипендіат кафедри політекономії і статистики Московського університету. Працював під керівництвом О. Чупрова. 1896—97 був у науковому відрядженні за кордоном (Німеччина, Австрія). Від 1900 — приват-доцент кафедри політичної економії і статистики Московського університету. У 1901, захистивши дисертацію, був обраний на посаду ад'юнкт-професора Ризького політехнічного інституту.

Видатний фахівець у галузі політекономії, фінансів і економіки сільського господарства. Розглядав питання нової ролі науки та її організації, наголошуючи на необхідності тісного зв'язку вищої технічної школи та промисловості. Йому належить ідея організувати інститут земських інженерів.

У 1904 обійняв професорську посаду в Новоросійському університеті. В 1907 захистив докторську дисертацію, а в 1909 став ординарним професором кафедри політичної економії при сільськогосподарському відділенні Київського політехнічного інституту. Одночасно працював на кафедрі прикладної економіки Київського комерційного інституту.

Протягом 1913-1914 виїздив у наукові відрядження до Німеччини, Австрії та Швейцарії. Революційні події застали його в Києві, а незабаром як видатний науковець і активний член партії кадетів був запрошений працювати над законопроектом про заснування Української Академії наук. **Його призначили академіком, але згідно з статутом УАН прав штатного академіка він не одержав, оскільки увійшов до гетьманського уряду спочатку як товариш (заступник) міністра праці, а згодом як міністр.**

Після приходу Директорії Косинського оголосили поза законом і він мусив переховуватись. У січні 1919 ректор Київського політехнічного інституту звертався до Верховної слідчої комісії Директорії з проханням повернути опальному професорові права громадянства і роботу, проте клопотання залишилося без відповіді. Прихід наступного місяця до Києва частин Червоної армії теж нічого не змінив. Тільки 7 травня 1919 (за іншими даними - червень 1919) після клопотань А. Кримського та В. Вернадського перед Головою РНК УРСР Х. Раковським професорові Косинському повернули громадянські права – офіційний дозвіл повернутися до праці в УАН і Київському політехнічному інституті.

Навесні 1921 спільне зібрання УАН прийняло рішення безкоштовно відрядити позаштатного академіка А. Косинського до Кам'янця-Подільського для читання лекцій та економічних досліджень в інституті народної освіти.

В цьому ж році він емігрував (у 1928 його виключили зі складу УАН), проживав у Варшаві, був головою руської академічної групи в Польщі. 1922 обраний професором Російського народного університету і Російського

юридичного факультету в Празі (Чехословаччина). Читав лекції також у Вищому комерційному інституті та Російському інституті сільсько-господарської кооперації в Празі й Українській господарській академії в Подєбрадах (Чехословаччина). Від 1928 — професор кафедри політичної економії Латвійського університету. Водночас з 1931 викладав у Російському інституті університетських знань у Ризі (Латвія).

Основні праці:

Точне знання і суспільствознавство (1903);

До питання про заходи щодо розвитку виробничих сил Росії (1904);

До аграрного питання, вип. 1: Селянське і поміщицьке господарство (1907);

До аграрного питання, вип. 2:

Земельна заборгованість і мобілізація земельної власності (1914);

Основні тенденції в мобілізації земельної власності та їхні соціально-економічні фактори, ч. 1: Земельна заборгованість (1917);

Основні тенденції в мобілізації земельної власності та їхні соціально-економічні фактори, ч. 2: Мобілізація земельної власності (1918).

КРИМСЬКИЙ
Агатангел Юхимович (1871-1942)

Вільно володіючи майже шістдесятьма мовами, а також знаючи всі діалектні особливості української мови, А. Кримський зробив значний внесок в українське й російське сходознавство та україністику.

Народився Агатангел Юхимович Кримський 15 січня 1871 р. у м. Володимирі-Волинському в родині, яка по батьковій лінії мала татарсько-білоруське коріння, а по материній - польсько-литовське. Після закінчення Другої київської гімназії А. Кримський протягом 1885-1889 рр. навчався в Колегії Павла Галагана, де на нього мав великий вплив відомий український філолог П.Г. Житецький.

1889 р. А.Ю. Кримський вступив до Лазаревського інституту східних мов у Москві, після закінчення якого (1892) його залишили при кафедрі арабської філології для підготовки до професорського звання. Упродовж 1892-1896 рр. молодий учений пройшов також курс історико-філологічного факультету Московського університету під керівництвом мовознавця, фольклориста й етнографа Всеволода Міллера, славіста Романа Брандта, фахівця з порівняльно-історичного індоєвропейського мовознавства П.Ф. Фортунатова, істориків П.Г. Виноградова, В.І. Гер'є, В.Й. Ключевського і склав 1896 р. у С.-Петербурзькому університеті магістерські іспити з арабістики і в Московському університеті - зі слов'янської філології.

1896 р. А.Ю. Кримського відрядили до Сирії та Лівану для поглиблення знань з орієнталістики і для роботи над арабськими рукописами.

Повернувшись, А.Ю. Кримський почав працювати в Лазаревському інституті. Тут він викладав у спеціальних класах курси історії семітських мов, керував практичними вправами щодо перекладів з російської арабською і навпаки, вивченням Корану і граматичних текстів, читав лекції з історії арабської літератури, викладав арабську поезію і займався проблемами перекладу арабською мовою філософсько-літературних текстів. 1901 р. Агатангел Юхимович очолив кафедру арабської словесності Лазаревського інституту і по 1918 р. був професором арабської літератури та історії мусульманського Сходу. Після смерті Ф.Є. Корша Кримський протягом трьох років (1915-1918) викладав іще й перську мову та літературу, а протягом двох років - турецьку мову. У Московському університеті А.Ю. Кримський працював також на кафедрі російської мови.

Протягом 1900-1918 рр. А.Ю. Кримський виконував обов'язки неодмінного секретаря Східної комісії Московського археологічного товариства, дійсним членом якого його було обрано 1902 р., був редактором періодичного видання цього товариства "Древности восточные", де вміщувалося чимало його статей, а також редактором серії "Труды по востоковедению", що видавалася Лазаревським інститутом східних мов. **1918 р. А.Ю. Кримський переїхав до Києва. Він став одним із засновників і перших академіків Української академії наук (УАН), першим її неодмінним секретарем (на цій посаді працював з 1919-го по 1929 р.).** Очолював також історико-філологічний відділ УАН. У цей час А. Кримський працював професором на кафедрах україністики та східної історії Київського державного університету, очолював Інститут української наукової мови. З його ініціативи у Харкові було засновано Всеукраїнську наукову асоціацію сходознавства.

А.Ю. Кримський - автор понад 1000 публікацій: монографій, підручників, статей. Вагоме місце в доробку вченого посідають праці з арабістики, семітології, тюркології, іраністики. Багато уваги приділяв Агатангел Юхимович проблемам розвитку української літературної мови, фольклористичним та етнографічним дослідженням, зокрема з антропології. Учений був також науковим редактором багатьох словників та збірників.

З перекладів А. Кримського починається школа художнього перекладу східної поезії в Україні й загалом у Європі. Крім того, Кримський залишив велику художню спадщину (поезії, оповідання, повісті), у якій відчувається увага до відтворення психології персонажів.

1930 р. великого ученого майже усунули від науково-педагогічної роботи, і він працював переважно вдома. Улітку 1941 р. Агатангела Юхимовича заарештували і вивезли до Кустаная (Казахстан), де він помер у таборі (до 25 січня 1942 р., точна дата смерті невідома).

Мико́ла Іва́нович Петро́в (нар.24 квітня 1840, с. Вознесенське Макаріївського повіту Костромської губернії — пом.20 червня 1921, Київ) — історик української літератури і української науки, етнограф, церковний історик, літературознавець, мистецтвознавець, археолог, краєзнавець, громадський діяч. Зберігач музею Київської духовної академії. Був обраний членом понад 40 товариств і громадських організацій^[1]: Член Київського товариства старожитностей і мистецтв, Київського товариства охорони пам'ятників старовини та мистецтва, Українського Наукового Товариства у Києві, член-кореспондент Російського археологічного товариства тощо.

Колега і друг Опанаса Івановича Булгакова, хрещений батько Михайла Опанасовича Булгакова та його сестри Варвари.

Основні праці:

«Опис рукописів, що містяться в Музеї Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії» — 1875, 1877, 1879, 1892—1904 (*Описание рукописных собраний, находящихся в г. Киеве*).

«О происхождении и составе славяно-русского печатного Пролога», 1875.

«Японська колекція в Церковно-археологічному музеї», 1881.

«Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Собрание рукописей Московского митрополита Макария (Булгакова), Мелецкого монастыря на Волыни, Киево-Братского монастыря и Киевской духовной семинарии», 1892. «Покажчик Церковно-археологічного музею при Київській

духовній академії» (*Указатель Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии*), К., 1897.

«Киевская академия во второй половине XVII века», 1895.

«Нариси історії української літератури XIX століття», 1884 (*Очерки истории украинской литературы XIX века*),

«Первый (малорусский) период жизни и научно-философского развития Григория Саввича Сковороды», 1902.

«Нариси з історії української літератури XVII та XVIII століть», 1911 (*Очерки истории украинской литературы XVII и XVIII вв.*), К., 1911..

«Альбом визначних пам'яток Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії» — 1912—1915.

«Историко-топографические очерки древнего Киева»

«Актов и документов, относящихся к истории Киевской академии»

«Волынь: Исторические судьбы Северо-Западного края». СПб., 1888.

«Киев, его святыни и памятники». СПб., 1896.

«Акты и документы, относящиеся к истории Киевской духовной академии», т. 1—5. К., 1904—1908.

Степан Смаль-Стоцький (1885-1918)

Степан Смаль-Стоцький, один з перших дійсних членів Академії наук України (1918), як за талантом, так і за особистісним темпераментом, належить до найяскравіших представників української науки кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. Мовознавець за фахом, він не обмежував кола своїх зацікавлень суто лінгвістичною проблематикою. Подібно до того, як три точки визначають математичну площину, мова, література, історія були тими трьома визначальними чинниками, якими формувалася площина наукових досліджень С.Смаль-Стоцького. У кожній із цих трьох галузей він залишив спадок позачасової, позакон'юнктурної вартості. Це й реформа українського правопису, й одні з перших ґрунтовних студій над творчістю Шевченка, якими започатковано підхід до неї як до цілісного світогляду, й праці з історії Буковини.

Народився С.Смаль-Стоцький 8 січня 1859 р. в с. Немилові на Львівщині. У п'ять років він переступає поріг місцевої школи, через два роки – Радохівська нормальна школа, що мала б приготувати його до служби священника, згодом – Львів, німецька школа, в якій треба було виявити неабиякі здібності, щоб почуватися на рівних серед чужинців – поляків та німців.

Після закінчення школи С.Смаль-Стоцький стає бурсаком Ставропігійського інституту та слухачем Академічної гімназії. Вирішальну роль у становленні С.Смаль-Стоцького як майбутнього суспільного діяча та у визначенні його наукових симпатій відіграв роль проф. Г.Онишкевич. "Він перший збудив у мені і моїх товаришах поважні думки, перший зігрів нас щирим словом до праці народної", – згадував С.Смаль-Стоцький. Ще бурсаком у Львові він організовує видання бібліотеки української літератури (творів

І.Котляревського, П.Гулака-Артемовського, В.Гоголя, батька славетного письменника).

У 1883 р. С.Смаль-Стоцький закінчує філософський факультет Чернівецького університету, сюди ж повертається після того, як, скінчивши наукові студії у Відні під керівництвом видатного славіста Ф.Міклошича, дістає ступінь доктора філософії за габілітаційну працю "Процес аналогії у словозміні руської мови". З 1885 р. проф. С.Смаль-Стоцький очолює кафедру української мови і письменства у Чернівецькому університеті. Близько 30 років життя віддано педагогічній, просвітительській, політичній діяльності на Буковині.

Василь Сімович, один з учнів С.Смаль-Стоцького, визначний український мовознавець, згадував про ті часи: результати його праці були такі, що українство на Буковині стало впливовим чинником у краю й дістало повну рівноправність в усіх галузях життя. Від 1892 р. С.Смаль-Стоцький був послом до буковинського сейму, пізніше увійшов до Віденського парламенту (1911). Історія Буковини нерозривно пов'язана з особою проф. Соцького: він був засновником, реформатором усіх українських установ і товариств на Буковині ("Народний Дім", "Руська Бесіда", "Українська школа", "Буковинський Боян" та ін.). Під час першої світової війни працював у таборі полонених українців у Фрейштадті (Австрія), по війні був послом ЗУНР у Празі (1919), згодом – професором УВУ, брав діяльну участь у наукових з'їздах, в "Українському історико-філологічному товаристві" у Празі, був членом НТШ у Львові (з 1899 р.), дійсним членом "Слов'янського Інституту" у Празі (з 1928 р.), членом-засновником "Української Могиллянсько-Мазепинської Академії Наук", для якої розробив статут. Помер 18 серпня 1938 р., похований у Кракові.

В історію української мовознавчої науки проф. Смаль-Стоцький увійшов насамперед як автор першої української ("руської") граматики, яку видав 1893 р. у Чернівцях разом з проф. Т.Гартнером. "Руська граматика" посідає особливе місце в історії правописного питання, оскільки саме в ній автори прагнули удосконалити шкільний правопис, показати гармонію між писемним і живим словом. Граматика докладно висвітлювала особливості звукової системи мови, брала до уваги історичні зміни, "змальовувала живий образ української мови у сфері звуків". "Руська граматика" витримала чотири видання (останнє – 1928 р.), дістала позитивні оцінки О.Огоновського, О.Партицького – тодішніх метрів у цій галузі на Західній Україні, а згодом за офіційним розпорядженням міністерства освіти стала шкільним підручником української мови на Галичині й Буковині. Усвідомити факт появи цієї Граматики, що за своїми наслідками дорівнював національному відродженню, неможливо без знання історичного контексту. Для народних шкіл Буковини це був час тяжкої кризи, бо наука української мови в них була переважно в руках учителів-москвофілів, схоластичне "язичіє" шкільних

підручників мови заходило у гостру суперечність з живою народною мовою. І саме С.Смаль-Стоцький, в особі якого талант ученого і завзяття патріота поєднувалися з далекоглядністю політика і компромісного дипломата, зумів добачити причиново-наслідкову єдність у таких, здавалося б, далеких одна від одної проблем – шкільною наукою мови і національним поступом.

Заслужене визнання "Руської граматики" спонукало проф. С.Смаль-Стоцького та проф. Г.Гарнера продовжити спільну працю, й у 1913 р. у Відні виходить їх наукова граматика української мови "Grammatik der Ruthenischen (Ukrainischen) Sprache von Stephan von Smal-Stockyj und Theodor Gartner".

На той час це було справді сміливим кроком у науці. У передмові автори зазначали, що українська мова мало znana самими славістами і тому це дослідження містить для неї дорогу в світ. Ця праця одразу викликала великий резонанс у славістичних колах. Рецензенти і критики, серед яких були найавторитетніші філологи того часу – В.Ягіч, О.Шахматов, Лер-Сплавінський та ін., визнавали високий фаховий рівень "Української граматики" в її описовій частині, що на багатому фактичному матеріалі розкривала мовні закони, проте ніяк не могли погодитися з міркуваннями авторів щодо місця української мови у слов'янській сім'ї та її походження безпосередньо з праслов'янських діалектів. Гостру критику викликала заперечення проф. С.Смаль-Стоцьким "праруського" періоду функціонування української мови. Тодішніх колег за фахом злякали можливі політичні висновки з такої концепції, не пробачили такого самостійництва й критики наступні. Найтяжчим з гріхів С.Смаль-Стоцького перед наукою вважався той, що українську мову за її фонетичними законами він визнавав найближчою до сербської, що у виділенні окремої східнослов'янської групи мов вбачав радше політичну доцільність, ніж історично обґрунтований факт.

Етапне значення для українського мовознавства мали праці Смаль-Стоцького з українського мовознавства та славістики: "Розвиток поглядів про сім'ю слов'янських мов і їх взаємне споріднення" (1925, 1927), "Українська мова, її початки, розвиток та характеристичні її прикмети" (1933), "Питання про східнослов'янську прамову" (1937). Широко відомими були й літературні праці С.Смаль-Стоцького. Йому належать наукові розвідки про Т.Г. Шевченка, І.Франка, І.Котляревського, В.Стефаніка, Ю.Федьковича, С.Воробкевича.

Вернадський Володимир Іванович (1863-1945), науковець, філософ, громадський діяч

Вернадський В. І. — один із небагатьох учених-універсалів ХХ сторіччя. Він був мислителем і природознавцем найширшого профілю, одним із засновників геохімії і радіогеології, творцем біогеохімії, вчень про біосферу і ноосферу. Його внесок у науку відзначений численними преміями й обранням дійсним членом ряду світових академій наук і наукових товариств. **Саме він був одним із творців і першим президентом Української академії наук.**

Життя Вернадського було пов'язане з Україною, яку він досліджував, знав досконало і вважав своєю землею. Саме в полтавських Шишаках зародилося його вчення про живу речовину і біосферу. Рід Вернадських має глибокі історичні корені і походить від литовського шляхтича Верна, який під час Визвольної війни 1648-1654 років перейшов на бік козацьких військ Б. Хмельницького. Народився Володимир Іванович Вернадський 28 лютого 1863 року в Петербурзі, у родині професора політичної економії і статистики Івана Васильовича Вернадського, який закінчив Київський університет і багато років у ньому викладав. Дитинство майбутнього вченого пройшло в Харкові, і глибоке відчуття українських коренів назавжди залишилося у душі юнака. У 1881 році, закінчивши гімназію, Володимир поступає на природниче відділення фізико-математичного факультету Петербурзького університету, де займається мінералогією і кристалографією. Після закінчення

університету із званням кандидата наук, залишається при ньому хранителем Мінералогічного кабінету для підготовки до професорства. У 1887 році молодий учений досліджує поклади фосфоритів у Смоленській губернії, а в наступному році відправляється у тривале закордонне відрядження до Мюнхену, де проходить стажування у видатного фахівця в галузі кристалографії П. Грота. Перебуваючи у Європі, В. Вернадський багато подорожує, працює в музеях і наукових установах, бере участь у роботі Міжнародного геологічного конгресу в Лондоні. По поверненню до Росії у 1890 році вчений займається ґрунтознавчими дослідженнями, очолює кафедру мінералогії і кристалографії, а після захисту докторської дисертації на тему «Явище ковзання кристалічної речовини» у 1898 році призначається на посаду професора Московського університету. В ці роки В. Вернадський керує геологічними дослідженнями на Лівобережній Україні, у Польщі, на Уралі, у Криму та на Кавказі. Знаменною науковою подією стала промова «Завдання дня в області радію», виголошена Вернадським 29 грудня 1910 року на загальних зборах Російської Академії наук, після якої навколо дослідника починає формуватися наукова школа, що орієнтувалася на комплексне застосування геологічних, хімічних і фізичних методів у вивченні порід, будови і еволюції Землі.

У суспільному житті країни Вернадський завжди займав принципову громадянську позицію. Відомий професор був прибічником вільнодумства і демократії. Перебіг революційних подій спонукає його до праці в Тимчасовому уряді, а з приходом до влади гетьмана Скоропадського (1918 р.) і проголошенням Української держави, Вернадський очолює у Києві Комісію з організації Академії наук, організації Української національної бібліотеки, а також комісію з питань вищої школи. У жовтні 1918 року вченого обирають першим президентом Української академії наук. Він працює над створенням біохімічної лабораторії, яка згодом подарує людству багато відкриттів. З приходом більшовиків становище Української академії наук погіршилося. На представників інтелігенції посипалися репресії. Серйозна небезпека загрожувала і вченому. У 1920 році В. Вернадський обирається ректором Таврійського університету, у якому зібралися видатні вчені і мислителі В. Обручев, М. Андрусів, В. Лучицький, які тікали від більшовиків з Петрограда, Москви та Києва. На початку 1922 року Володимир Іванович призначається на посаду директора Державного радієвого інституту. Наступні п'ять років вчений перебуває у Франції по запрошенню Сорбонни, де читає курс лекцій з геохімії, викладає в Карловому університеті в Празі і веде велику науково-організаційну роботу.

З 1926 по 1935 роки Вернадський видає ряд монографій: «Нариси з геохімії» (1924 р.), «Біосфера» (1926 р.), «Біогеохімічні нариси. 1922-1932», організовує відділ живої речовини в АН СРСР, очолює Комісію з вивчення

важкої води та працює над проблемою «життя в космосі». Вчений створює Біогеохімічну лабораторію під Ленінградом, діяльність якої розширила межі розуміння єдності процесів, що відбуваються на нашій планеті. Видатний вчений В. І. Вернадський є академіком Російської і Української академії наук, членом-кореспондентом Паризької Академії, іноземним членом Чехословацької і Югославської академії, Німецького хімічного товариства, Геологічного товариства Франції, Мінералогічних товариств США і Німеччини. Переїзд В. Вернадського до Москви зумовлений переведенням у 1935 році Біогеохімічної лабораторії. У Москві він готує рукопис книги «Наукова думка як планетарне явище» і в 1940 році приступає до написання чергового дослідження

«Хімічна будова біосфери Землі і її оточення». У березні 1943 року наукова громадськість відзначила 80-літній ювілей видатного вченого, тоді ж він став лауреатом Державної премії. У наступному році Академія наук СРСР заснувала премію імені В. Вернадського.

1 листопада 1944 року була опублікована остання стаття вченого

«Кілька слів про біосферу», яка побачила світ при житті автора. Помер Володимир Іванович Вернадський 6 січня 1945 року у своїй московській квартирі. У 1954-1960 роках були видані його «Вибрані твори» у п'яти томах та ряд окремих робіт: «Хімічна будова Землі і її оточення», «Думки натураліста» у 2-х томах, «Жива речовина», «Вибрані праці з історії науки», «Праці із загальної історії науки», «Філософські думки натураліста», «Наукова думка як планетарне явище». Перу В. Вернадського, крім наукових робіт, належать і філософські твори. В опублікованому щоденнику на одній із сторінок знайдено запис: «Ви знаєте, як мені дорога Україна і як глибоко українське відродження проникає в мій національний і власний світогляд... Я вірю в майбутнє...».

П. Тутковський, геолог

Український геолог, географ і педагог. Один з основоположників геології й географії України, дійсний член Української (з 1919 р.) і Білоруської (з 1928 р.) Академій Наук та НТШ (з 1923 р.).

Біографія

1881 — закінчив Київський університет.

1884—1895 — консерватор мінералогічного та геологічного кабінетів цього університету.

1896—1904 викладач в середніх школах Києва.

1904—1913 — інспектор та директор народних шкіл на Волині.

1913 — приват-доцент Київського університету.

З 1914 р. — професор Київського університету.

1918—1921 — голова природничої секції Українського наукового товариства в Києві.

Брав активну участь у підготовних працях до створення Української Академії Наук; один із перших її дійсних членів, з 1919 р. — голова Фізико-математичного відділу УАН (1919-1930), організатор і керівник (з 1924 р.) науково-дослідної катедри геології УАН (згодом перший директор Інституту геологічних наук — з 1926 р.), один із організаторів її геологічного музею, голова Комісії для вивчення природних багатств України.

Науковий доробок

1895 року П.Тутковський висунув пропозицію артезіанського водопостачання Києва.

Синтетичний характер мають праці Тутковського «Природна районізація Внесок П.Тутковського в науку різнобічний. Він працював практично у всіх галузях науки про Землю. Всесвітню відомість йому принесли праці (понад 300), присвячені питанням мінералогії, петрографії, палеонтології, стратиграфії, ґрунтознавству, регіональній і динамічній геології, четвертинним відкладам і проблемам четвертинного періоду, геоморфології, фізичній географії, етнографії та етнології, гідрогеології, корисним копалинам, крає- і ландшафтознавству.

Монографічні праці стосуються переважно Волині й Полісся, зокрема «Краткий географический очерк истории центрального и южного Полесья» (1910); «Зональность ландшафтов и почв в Волынской губернии» («Почвоведение», 1910, ч. 3); «Словечано-Овруцький кряж та узбережжя ріки Словечни» (1923).

Чимало праць Тутковського присвячені палеогеографії четвертинного періоду; він розвинув учення про материкове зледеніння антропогену та про зв'язок стадій зледеніння з епохами українського лесу й довів його еолове походження: «К вопросу о способе образования лесса» («Землеведение», 1899, кн. 1-2); «До питань про вік поверхів лесу та похованих ґрунтів України» («Праці Українського Науково-Дослідного Геологічного Інституту», 1931, т. 4).

П.Тутковський — один із основоположників мікропалеонтологічного дослідження осадових гірських порід, автор класичних праць про надри «Ископаемые пустыни северного полушария» («Землеведение», 1909, кн. 1-4).

України» (1922) і класична на той час праця «Краєвиди України в зв'язку з природою та людністю» (1924).

П.Тутковський дав перший україномовний довідник «Загальне землезнавство» (1927), перший «Словник геологічної термінології» (1923); він автор статей про географію як науку і з дидактики географії; також з економіки, зокрема, сільського господарства України; автор низки статей з географії України

**Микола Феофанович Кащенко
(1855–1935)**

Його називали чарівником. Щоправда, цей титул йому не зовсім подобався. Адже тільки невтомною працею і великою вірою у свою справу Микола Феофанович Кащенко, видатний український зоолог, ботанік, ембріолог, досяг значних успіхів. Народився він на хуторі Веселий (тепер – с. Московка Запорізької області). У 1875 р. закінчив Катеринославську гімназію і вступив до Московського університету на медичний факультет. Ще під час навчання в гімназії він виявив великий інтерес до природничих наук, особливо до зоології і ботаніки. В університеті М. Кащенко захопився працями Ч. Дарвіна і у вільний від лекцій час працював у зоомузеї.

Через матеріальні нестатки М. Кащенко в 1876 р. був змушений перевестися на медичний факультет Харківського університету. Навчаючись, він проводив наукові дослідження у галузі ембріології під керівництвом професора З.І. Стрельцова. У 1880 році після закінчення університету Микола Кащенко два роки працював асистентом професора. Згодом він захистив докторську дисертацію. У 1886–1888 рр. молодий учений стажувався у Німеччині, пізніше — в Італії на зоологічній станції в Неаполі. У 1889 р. М.Ф. Кащенка було призначено професором у щойно відкритий Томський університет на кафедру зоології і порівняльної анатомії. Тут яскраво виявилися багаті обдарування М.Ф. Кащенка, його велика енергія і любов до науки. Учений продовжив дослідження в ембріології. Проте згодом його зацікавила велична і сувора природа Сибіру, особливо фауна цього краю. За короткий час М.Ф. Кащенко зумів створити і добре обладнати кафедру зоології у Томському університеті, налагодити наукову роботу, приділивши найбільше уваги хребетним тваринам, зокрема ссавцям. Микола Феофанович — один з піонерів дослідження фауни Сибіру. Він організував

чимало експедицій і написав близько 70 праць, присвячених фауні Сибіру. Важливою заслугою вченого є створення ним у Томську зоологічного музею.

З 1900 року професор М. Кащенко зацікавився плодівництвом. Його захопила ідея створити плодові сади в Сибіру, де їх ніколи не було через несприятливі кліматичні умови. У 1902 р. М.Ф. Кащенко біля купленого ним будинку заклав сад. Тут він вирощував яблуні, вишні, малину, агрус, смородину, троянди та багато городніх культур: томати, кукурудзу, савойську і брюссельську капусту та ін. У результаті наполегливої праці український учений вивів цінні сорти яблуні, агрусу, дині, кукурудзи та ін., ставши основоположником наукового садівництва Сибіру.

У 1912 році через погіршення здоров'я М.Ф. Кащенко разом із сім'єю переїхав до Києва. Тут він працював до 1921 р., очоливши кафедру зоології в Політехнічному інституті.

З 1919 р. М. Кащенко — дійсний член Академії наук УРСР. Як і в Сибіру, на невеликій ділянці біля свого будинку вчений заклав дослідний сад. Згодом цей сад було розширено і у 1919 році він став державним академічним Акліматизаційним садом, а М.Ф. Кащенка призначили його директором. Основну увагу він спрямував на вивчення і створення нового асортименту південних плодоягідних рослин, придатних для вирощування у північних областях України. Завдяки роботам М.Ф. Кащенка персик, абрикос, мушмула тут стали звичайними рослинами. Теоретичні основи та практичні прийоми акліматизації, розроблені українським ученим, стали класичними і не втратили свого значення до тепер. Праці М.Ф. Кащенка пережили свого творця і ще довго служитимуть нашій науці.

Помер Микола Феофанович 29 березня 1935 р., похований на Лук'янівському кладовищі, поряд з тим місцем, де колись було його дітище — Акліматизаційний сад, в якому він трудився до своїх останніх днів.

Тарановський Федір Васильович

Народився в польсько-російській дворянській родині. Дитинство Федора Тарановського минуло у Варшаві, де він закінчив гімназію.

1891 року вступає на юридичний факультет Імператорського Варшавського університету. Влітку 1896 року Федір завершив університетський курс навчання з золотою медаллю та був залишений при кафедрі історії руського права як стипендіат для підготовки до магістерського звання. Після складання магістерського екзамену, він був призначений в січні 1899 року виконуючим обов'язки доцента по кафедрі енциклопедії правових і політичних наук. У 1903 році Тарановський повернувся на кафедру історії руського права, де він раніше був стипендіатом.

В 1902–1903 роках молодий вчений перебував у науковому відрядженні в Німеччині. Понад рік він стажувався в університетах Гейдельберга, Геттінгена і Берліна, працював в бібліотеках Німеччини та Франції, щоб зібрати матеріали для своєї магістерської дисертації за темою «Юридический метод в государственной науке. Очерк развития его в Германии». 1904 року Тарановський за вказаною темою публікує монографію в Варшаві, а 1905 на юридичному факультеті Санкт-Петербурзького університету захищає її дисертацію. За результатами успішного захисту йому було присвоєно ступінь магістра державного права.

Восени 1906 року Ф. В. Тарановський перевівся на викладацьку роботу до Демидовського юридичного ліцею в м. Ярославль, Проте вже в 1908 р. його обирають на посаду екстраординарного професора кафедри історії руського права в Дерптський (Юріївський) університет. А після захисту в 1911 році в Санкт-Петербурзькому університеті докторської дисертації «Догматика положительного государственного права во Франции при старом порядке», Тарановський в наступному 1912 р. займає посаду ординарного професора кафедри історії руського права Дерптського університету; на цій посаді залишається до квітня 1917 року (хоча паралельно він викладає і на Вищих

жіночих курсах в Петербурзі). У Дерпті окрім монографії своєї докторської дисертації (1911) вчений готував до друку «Учебник энциклопедии права» (1917).

З кінця 1917 (а за більш достовірною інформацією В. С. Савчука — з травня 1918) року Федір Тарановський працює вже в Україні. Був професором і деканом відкритого юридичного факультету Катеринославського університету (вересень 1918), брав активну участь в організації юридичного факультету в Полтаві. **Обраний академіком першого складу ВУАН по Відділенню соціально-економічних наук (14 листопада 1918)**. Згодом стає головою кафедри порівняльної історії права (з 7 грудня 1918), секретарем Соціально-економічного відділення, член господарського управління ВУАН (з 16 грудня 1918), головою Третього відділення ВУАН (з 15 березня 1919). Засновник і голова Постійної комісії для виучування західноруського й українського права (з 27 січня 1919), член Постійної комісії для виучування звичаєвого права України при Третьому відділі, Археографічної комісії. Викладав у Харківському університеті, працював у новоствореному Таврійському університеті (1919–1920). Юридичний факультет Таврійського університету проіснував до захоплення Криму Червоною Армією, однак Ф. Тарановський не чекав цілком передбачуваного розгрому Збройних Сил Півдня Росії барона П. Врангеля більшовицькими військами і у березні 1920 емігрував до Королівства сербів, хорватів і словенців (з 1929 року — Югославське королівство).

В Королівстві СХС Тарановський спочатку жив з родиною в м. Земліні (Замуні), неподалік Белграда, а згодом в Белграді. Після невеликої адаптації до місцевих умов, він з 1921 року викладав історію слов'янських законодавств та історію сербського права в Белградському університеті. В 1922 році вийшло друге видання його «Учебника энциклопедии права».

Працював також у Російському Науковому інституті, створеному у Белграді у 1928 році.

В 1931 та 1935 роках були надруковані чотири томи фундаментальної праці вченого «Історія сербського права в державі Неманичів», єдиний повний і систематичний огляд усіх видів правових відносин, що склалися у найзначніший період розвитку середньовічної Сербії. Перша частина цієї праці присвячена державному, друга — кримінальному, третя — цивільному праву, четверта — суду і судочинству. У цій роботі висвітлений більший за обсягом і змістом матеріал, ніж це заявлено в назві. Ф. В. Тарановський, крім дослідження історії права, правових відносин і правових інституцій, дав доволі розгорнуту характеристику загальній історії Сербії того часу. Він використав свій порівняльно-історичний метод для створення більш повної картини розвитку держави і права Сербії епохи правління Неманичів, проаналізував статус кожного соціального стану (верстви). Середньовічна

сербська держава розглядалася як станова монархія у процесі її переходу в «правову державу з верховенством об'єктивної діяльності» (за Л. М. Мудриєвською).

У 1933 році Тарановського обирають академіком Сербської Королівської АН. Крім цього, він був членом-кореспондентом Болгарської академії наук і Слов'янського інституту в Празі, дійсним закордонним членом Польського наукового товариства у Львові.

Погляди Ф. В. Тарановського відносять до школи західноруського права, що сформувалася в 60-х рр. XIX ст. в Київському університеті Св. Володимира. Він був прихильником методології соціологічного позитивізму у дослідженні історико-правових явищ та широко застосовував також порівняльно-історичний метод.

Ф. В. Тарановський був надзвичайно різнобічним вченим, котрий зробив значний внесок у розробку багатьох проблем правознавства, плідно працюючи аж до раптової смерті в січні 1936 р.

Праці:

1. Обзор памятников магдебургского права западно-русских городов литовской эпохи: Историко-юридическое исследование. Варшава, 1897
2. Сравнительное правоведение в конце XIX в. Варшава, 1902
3. Феодализм в России: Критический очерк. Варшава, 1902
4. Норманнская теория в истории русского права. Варшава, 1909
5. Догматика положительного государственного права во Франции при старом порядке. Юрьев, 1911
6. Судьба Наказа императрицы Екатерины Второй во Франции. СПб., 1912
7. Заметки о Монтескье. Ярославль, 1913
8. Новые данные по истории Уложения царя Алексея Михайловича. Пг., 1914
9. Памяти М.Ф. Владимирского-Буданова (опыт историографической характеристики). «Юридический вестник» (М.), 1916, кн. 14
10. Энциклопедия права. Берлин, 1923
11. Обеспечение прав служилого землевладения в сословно-монархическом строе Московского государства. Львов, 1925
12. Догматика державного права Речі Посполитої XVII в. в праці Христофора Гарткноха. «Записки соціально-економічного відділу ВУАН», 1926, т. 2/3

13. Статистичні описи Польщі Кромера й Старовольського та їх значіння для утворення догматики польського державного права в XVII ст. Там само, 1926, т. 4
14. Предмет и задача т. н. внешней истории права. Белград, 1930; История русского права. М., 2004

Степан Прокопович Тимошенко (22.12.1878, с. Шпотівка Конотопського повіту Полтавської губернії РІ, зараз Сумська область - 29.05.1972, Вуперталь, Німеччина) – всесвітньо відомий учений-механік, один із засновників Академії наук України, академік Української АН (обраний: 14.11.1918). Працював у КПІ в 1907-1911 та 1917-1920 рр.: у 1909-1911 – декан механічного та інженерно-будівельного відділень КПІ, у 1906-1911, 1918-1920 – професор кафедри опору матеріалів, у 1919-1920 – перший директор Інституту технічної механіки (тепер Інститут механіки Національної академії наук України ім. С.П.Тимошенка).

У 1920 р. С.П.Тимошенко емігрував до Югославії, у 1922 переїхав до США. З 1923 до 1927 – науковий консультант компанії “Вестингауз”, в 1927-1936 – професор Мічиганського університету; 1936-1943 – завідувач кафедри механіки, 1943-1960 – професор кафедри механіки Стенфордського університету (Каліфорнія), з 1960 до 1972 мешкав у ФРН.

Почесний член академій наук, наукових товариств, почесний доктор найвизначніших університетів багатьох країн світу, нагороджений найпрестижнішими іменними медалями за заслуги в науці і техніці.

Основні напрями наукової роботи – фундаментальні дослідження проблем механіки твердого тіла: міцності, стійкості й коливання механічних систем. Його фундаментальні розробки з опору матеріалів, прикладної теорії пружності і теорії коливань випереджали свій час і знайшли повне практичне використання у створенні сучасної авіаційно-космічної техніки, інженерних споруд та кораблебудуванні. Його наукові праці актуальні і сьогодні, його підручники перекладено багатьма іноземними мовами, вони використовуються для підготовки інженерів-механіків у всьому світі.

Timoshenko S., Young D. *Advanced Dynamics*.— N. Y.: McGraw-Hill, Book Co., 1948;

Timoshenko S., Gere J. *Theory of Elastic Stability* 2-nd ed.— N. Y.: McGraw-Hill Book Co., 1961;

Timoshenko S., Young D. *Theory of Structures*, 2-nd ed.—N. Y.: McGraw-Hill, Book Co.

Тимошенко С. П. Устойчивость стержней, пластин и оболочек.— М.: "Наука", 1971;

Тимошенко С. П. Прочность и колебания элементов конструкций.— М.: "Наука", 1975;

Тимошенко С. П. Статические и динамические проблемы теории упругости.— Киев: "Наукова думка", 1975.